

Instytut Pamięci Narodowej

<https://ipn.gov.pl/pl/historia-z-ipn/171752,Agnieszka-Wygoda-Kamien-na-kamieniu-Zniszczenie-Warszawy-po-Powstaniu-Warszawski.html>
26.02.2026, 15:56

Agnieszka Wygoda: Kamień na kamieniu. Zniszczenie Warszawy po Powstaniu Warszawskim

9 października 1944 roku Reichsführer-SS Heinrich Himmler wydał rozkaz zburzenia Warszawy. W rezultacie stała się ona najbardziej zniszczonym w czasie II wojny światowej miastem. Było to również wypełnienie znanej od lat i modyfikowanej przez niemieckich architektów koncepcji wyburzenia stolicy Polski.

09.10.2026

[Okupacja niemiecka](#) [Powstanie Warszawskie](#) [Zbrodnie niemieckie](#)

Niemcy nigdy nie zamierzali dotrzymać, złożonej 2 października, po kapitulacji Powstania Warszawskiego, obietnicy oszczędzenia ocalałych po walkach powstańczych zabudowań stolicy ze „szczególnym uwzględnieniem obiektów o dużej wartości historycznej, kulturalnej lub duchowej”. Była to cyniczna gra z wykrwawionym miastem.

W kwaterze polowej w Prusach Wschodnich, 9 października, Himmler powiedział:

„Miasto ma całkowicie zniknąć z powierzchni ziemi i służyć jedynie jako punkt przeładunkowy dla transportu Wehrmachtu. Kamień na kamieniu nie powinien pozostać. Wszystkie budynki należy zburzyć aż do fundamentów. Pozostaną tylko urządzenia techniczne i budynki kolei żelaznych”.

Wieloletni wrogowie stolicy

Od początku okupacji Warszawa była centrum oporu przeciwko niemieckiemu totalitaryzmowi. To stolica Polski stanowiła główny ośrodek dowodzenia polskiego państwa podziemnego, najlepiej zorganizowanej partyzantki antyniemieckiej w czasie II wojny światowej, wiele razy stojącej na drodze niemieckiej polityce drang nach Osten i zdobywania przestrzeni życiowej dla Niemców.

Wybuch Powstania Warszawskiego stał się dla Hitlera okazją do rozwiązania „sprawy polskiej”. Nie zmieniły tego formalne obietnice złożone stronie polskiej w akcie kapitulacji podpisanym 2 października. Ostatnim akordem rozprawienia się z Polakami i wcielenia w życie niemieckich planów była ogłoszona 9 października decyzja o zburzeniu Warszawy.

Było to również wypełnienie znanej od lat i modyfikowanej przez niemieckich architektów koncepcji wyburzenia stolicy Polski, zwanej umownie „planem Pabsta”, według którego Warszawa miała być 130-tysięcznym, prowincjonalnym miastem niemieckim *die Neue Deutsche Stadt Warschau* (Nowe Niemieckie Miasto Warszawa) z liczącą ok. 40 tys. niemiecką elitą, zarządzającą podbitymi przez Niemców ziemiami na Wschodzie.

Jedna z wersji „przebudowy Warszawy” zakładała niemal całkowite zniszczenie stolicy Polski, przede wszystkim Starego Miasta i Zamku Królewskiego. W sercu stolicy miał nie pozostać kamień na kamieniu. Żadna cegła, żaden budynek, żaden pomnik nie miały przypominać o dawnym majestacie i świetności Rzeczypospolitej i o polskości miasta.

Plan ten narodził się w III Rzeszy jeszcze przed wybuchem II wojny światowej. W 1938 r. niemiecki historyk sztuki Dagobert Frey zapoznał się z najcenniejszymi polskimi dziełami sztuki,

dzięki czemu od początku wojny Niemcy dokładnie wiedzieli, co mają rekwirować i wywozić z Polski.

Rozpoczęło się niszczenie polskiego dziedzictwa kulturowego i planowe, rozłożone na etapy, niszczenie stolicy Polski. Friedrich Pabst otrzymał nominację na naczelnego architekta Warszawy jeszcze przed wybuchem wojny.

Kulminacja polityki

Haniebna grabież i niszczenie stolicy Polski miały miejsce podczas całej okupacji niemieckiej. Metodycznie rozkradano dobra bezcenne dla kultury i historii polskiej, zburzonych w pierwszych latach wojny budynków nie odbudowywano. Himmler chciał zniszczyć stolicę Polski już na wieść o wybuchu Powstania Warszawskiego. Przekonywał wtedy Hitlera:

„Warszawa, stolica, głowa, inteligencja tego byłego 16-17-milionowego narodu Polaków będzie zniszczona, tego narodu, który od 700 lat blokuje nam Wschód i od czasu pierwszej bitwy pod Tannenbergiem [Grunwaldem] leży nam w drodze. A wówczas historycznie polski problem nie będzie już wielkim problemem dla naszych dzieci i dla wszystkich, którzy po nas przyjdą, ba, nawet już dla nas”.

Himmler dostał od Führera wolną rękę. Oprócz niego za niszczenie Warszawy i ludobójstwo jej mieszkańców odpowiadają również: Erich von dem Bach-Zelewski, Oskar Dirlewanger, Heinz Reinefarth – kat Woli, odpowiedzialny także za rzeź mieszkańców Czerniakowa, Powiśla i Starego Miasta, sadysta mordujący personel i pacjentów stołecznych szpitali, oraz Bronisław Kamiński, zwany katem Ochoty.

Z chirurgiczną precyzją Niemcy realizowali swój morderczy plan. Przyczynili się do ogromnych zniszczeń zabudowy miejskiej: Stare Miasto zostało zrównane z ziemią, wysadzono Zamek Królewski, kolumnę Zygmunta, palono bezcenne zbiory (zgromadzone w stołecznych bibliotekach i archiwach), zniszczono obiekty strategiczne pod względem politycznym i gospodarczym, palono fabryki i zakłady produkcyjne. Miała też miejsce zakrojona na szeroką skalę grabież mienia i dóbr kultury.

► [Czytaj całość na portalu przystanekhistoria.pl](http://przystanekhistoria.pl)

[Poprzedni Strona](#)

[Następny Strona](#)

II wojna światowa, Okupacja niemiecka, Powstanie warszawskie, Zbrodnie niemieckie

Artykuł